

Normatywny status sądowego kuratora zawodowego a efektywne wykonywanie kary ograniczenia wolności na tle ostatnich nowelizacji Kodeksu karnego wykonawczego

Analizę statusu sądowego kuratora zawodowego w zakresie efektywnego wykonania kary ograniczenia wolności wypada rozpocząć od przypomnienia procesu kształtowania się obowiązującego modelu kary ograniczenia wolności, by choć pokrótce ukazać skalę problematyki prawnej, z którą muszą się zmierzyć kuratorzy, wykonując czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego karę. Oczywiście, problematyka determinowana statusem sądowego kuratora zawodowego w wykonaniu kary ograniczenia wolności jest niezwykle rozbudowana i jej kompleksowa analiza nie mieści się w granicach niniejszego artykułu. Głównie z tych względów zostanie ona ograniczona do najistotniejszych zagadnień implikowanych czynnościami sądowego kuratora zawodowego w efektywnej realizacji ustawowych celów kary ograniczenia wolności.

Opierając się na ostatnich zmianach ustawowych, rozpocząć należy od konstatacji, że po okresie normatywnej i orzeczniczej dominacji kary pozbawienia wolności, która stała się podstawowym instrumentem reakcji karnej na popełniony czyn zabroniony, polski ustawodawca przedstawił rozwiązania jurydyczne nowej filozofii karania, zmierzające do zmiany dotychczasowej polityki karania¹, a jednocześnie korelujące ze standardami europejskiej polityki kryminalnej². Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³, kolejny raz znacząco nowe-

---

¹ Na temat nieefektywności praktyki orzeczniczej zob. na przykład: T. Szymanowski, *Skazania na bezwzględne kary pozbawienia wolności jako następstwo nieefektywnej polityki karnej*, „Państwo i Prawo” 2014, nr 4, s. 79 i n.

² Analizę zagadnienia w ujęciu prawa międzynarodowego praw człowieka zobacz szerzej: R. Pelewicz, *Model dozoru elektronicznego w polskim prawie karnym na tle Rekomendacji CM / Rec (2014) 4 Komitetu Ministrów dla państw członkowskich dotyczącej monitoringu elektronicznego*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2016, z. 1, s. 5–25.

³ Dz. U. z 2015 r., poz. 396, dalej jako pierwsza ustawa nowelizująca.

lizując Kodeks karny z 1997 r.⁴ i Kodeks karny wykonawczy z 1997 r.⁵, i dokonując zmian konstrukcji normatywnych w zakresie struktury orzekania i wykonania kar, środków karnych oraz środków zabezpieczających, zasadniczo zmieniła treść kary ograniczenia wolności⁶. Ustawodawca ukształtował bowiem nowe formy kary ograniczenia wolności⁷: obowiązek pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego (art. 34 § 1a pkt 2 d.k.k.) oraz obowiązki w postaci wykonywania pracy zarobkowej, do nauki lub przygotowania się do zawodu, powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających, poddania się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym, poddania się terapii uzależnień, poddania się terapii, w szczególności psychoterapii lub psychoedukacji, uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych, powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób (art. 34 § 1a pkt 3 d.k.k. w zw. z art. 72 § 2 pkt 4–7a k.k.). Nowelizacja ta wprowadziła także fundamentalną zmianę w zakresie orzekania kary ograniczenia wolności, umożliwiając sądowi rozstrzygającemu sprawę orzeczenie w wyroku form kary ograniczenia wolności „łącznie lub osobno” (art. 34 § 3 d.k.k.)⁸. Tak więc, na przykład niezależnie od obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne i potrącenia z wynagrodzenia sąd miał możliwość orzeczenia obowiązku przebywania w miejscu stałego pobytu w warunkach dozoru elektronicznego, czy innych obowiązków o charakterze probacyjnym wynikających z treści art. 72 § 2 pkt 4–7a k.k.

Zmiany te uczyniły z kary ograniczenia wolności realną alternatywę efektywnego odbywania kary w zakładzie karnym, mogącą przyczynić się do zmniejszenia liczby orzeczeń o bezwzględny pozbawieniu wolności⁹ – została bowiem normatywnie wy-

⁴ Dz. U. Nr 88, poz. 553, ze zm., dalej jako k.k., a w wersji po nowelizacji obowiązującej od 1 lipca 2015 r. do 15 kwietnia 2016 r., jako d.k.k.

⁵ Dz. U. Nr 90, poz. 557 ze zm., dalej jako k.k.w.

⁶ Szerzej na temat kary ograniczenia wolności w kształcie normatywnym obowiązującym do dnia 1 lipca 2015 r. zob. między innymi: M. Szewczyk, *Kara pracy na cele społeczne na tle rozważań o przestępstwie i karze. Studium prawnoporównawcze*, Kraków 1996; J. Wojciechowska, *Kodeks karny – część ogólna. Komentarz*, [w:] G. Rejman (red.), *Duże Komentarze Becka* Warszawa 1999, s. 854–867; R. Giętkowski, *Kara ograniczenia wolności w polskim prawie karnym*, Warszawa 2007; A. Ornowska, *Kara ograniczenia wolności w świetle nowelizacji kodeksu karnego i kodeksu karnego wykonawczego*, Opole 2013.

⁷ Pojęcie „forma” kary ograniczenia wolności ma charakter normatywny, wynikający na przykład z treści art. 75a § 1 k.k., czy art. 57a § 1 k.k.w. i art. 66 § 1 k.k.w.

⁸ Na temat modelu kary ograniczenia wolności według stanu prawnego obowiązującego od dnia 1 lipca 2015 r. zob. szerzej: T. Sroka, *Kara ograniczenia wolności*, [w:] W. Wróbel (red.), *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, Kraków 2015, s. 85–153.

⁹ Ponieważ kar alternatywnych poszukuje się głównie dla kary krótkotrwałego pozbawienia wolności, to ostatni okres nazywa się nawet krucjatą przeciwko tej karze. Dokładniej na ten temat zob. M. Szewczyk,

kreowana realna alternatywa dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności¹⁰, a nie pozorna, czyli taka, jaką była kara ograniczenia wolności w dotychczasowym kształcie¹¹. Nie powinno więc budzić wątpliwości, że w obliczu kryzysu kary pozbawienia wolności i usilnego poszukiwania rozwiązań, które mogłyby ją substytuować¹², przez wprowadzenie i wyeksponowanie sankcji karnej bazującej na ograniczaniu wolności opartej na wolności dozorowanej, a także wprowadzenie instrumentów reakcji karnej o charakterze probacyjnym, ustawodawca umożliwił zdynamizowanie i usprawnienie polityki karnej¹³.

W kontekście prezentowanych rozważań, warto podkreślić jeszcze, że ustanowienie kary ograniczenia wolności w formie dozoru elektronicznego, implikowało zasadniczą zmianę modelu represji karnej, przez zwiększenie dolegliwości kary pozbawienia wolności (w tym także przez wyeliminowanie możliwości wykonywania kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego¹⁴), przy jednoczesnym położeniu nacisku na stosowanie kar wolnościowych. Stosowaniu kary ograniczenia wolności miało sprzyjać znaczne zawężenie orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (art. 69 k.k.), jak również dopuszczenie możliwości orzekania kary ograniczenia wolności w sytuacji zagrożenia karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat (art. 37a k.k.). Z przyjętym modelem korelowało także wprowadzenie kumulatywnego orzekania kary pozbawienia wolności o charakterze krótkoterminowym i kary ograniczenia wolności (art. 37b k.k.). Ustawo-

---

Czy i jaka alternatywa dla kary pozbawienia wolności, „Przegląd Prawa Karnego” 1992, nr 7, s. 37.

¹⁰ Szerzej na temat efektywności krótkoterminowej kary pozbawienia wolności zob. B. Stańdo-Kawecka, *Krótkoterminowa bezwzględna kara pozbawienia wolności w teorii i badaniach empirycznych* [w:] W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Zagadnienia teorii i nauczania prawa karnego. Kara łączna. Księga jubileuszowa Profesor Marii Szewczyk*, Warszawa 2013, s. 318–337.

¹¹ Por. J. Skupiński, *O projekcie nowelizacji kodeksu karnego z dnia 4 kwietnia 2013 r., w zakresie środków penalnych. Kilka refleksji*, [w:] W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *op. cit.*, s. 311–312.

¹² Na temat sensu karania izolacją więzienną za czyny, które nie stanowią bezpośredniego zagrożenia dla życia obywateli i bezpieczeństwa państwa, zob. szerzej: ks. Z.S. Iwański, *Kryzys kary pozbawienia wolności*, „Probacja” 2015, nr 1, s. 87 i n.

¹³ Nowelizacja Kodeksu karnego w zakresie modelu kary ograniczenia wolności determinowana była głównie dążeniem do ograniczenia liczby osób odbywających kary pozbawienia wolności, gdyż mimo dość czytelnej aksjologii Kodeksu karnego sądy nie sięgały dostatecznie często po kary wolnościowe – zob. szerzej w uzasadnieniu rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw: <http://legislacja.rcl.gov.pl/docs//2/194900/194908/194909/dokument96307.pdf> [dostęp 25.02.2016 r.].

¹⁴ Ustawodawca polski, uznając, że system dozoru elektronicznego stał się uznaną instytucją polskiego prawa karnego, stwierdził jednocześnie, że nie istnieje już potrzeba orzekania tego środka na podstawie odrębnej, specyficznej ustawy. Uznał także dalsze funkcjonowanie takiej ustawy w porządku prawnym nie tylko za niecelowe, ale wręcz za niepożądane, gdyż wprowadzałoby wyłom od zasady, że wykonywanie kar orzeczonych przez sądy karne powinno się odbywać w sposób określony w Kodeksie karnym wykonawczym. Dlatego zgodnie z treścią art. 28 ustawy nowelizującej: „Traci moc ustawa z 7.9.2007 r. o wykonywaniu kary pozbawienia wolności poza zakładem karnym w systemie dozoru elektronicznego” (Dz. U. z 2010 r. Nr 142, poz. 960 ze zm.).

dawca wyeliminował jednocześnie instytucję warunkowego zawieszenia wykonania kar wolnościowych, co oznaczało, że warunkowe zawieszenie nie mogło dotyczyć grzywny i kary ograniczenia wolności¹⁵.

Nie budziło więc wątpliwości, że naszkicowane powyżej w sposób maksymalnie syntetyczny, obowiązujące od 1 lipca 2015 r. rozwiązania jurystyczne Kodeksu karnego, modyfikujące bezpośrednio lub pośrednio konstrukcje normatywne w zakresie kary ograniczenia wolności, lepiej wpisują się w formułę kar wolnościowych i w nowym modelu kara ograniczenia wolności była postrzegana jako alternatywa zarówno dla grzywny, kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jak i krótkoterminowej kary pozbawienia wolności¹⁶. Jednakże ustawami uchwalonymi w dniu 11 marca 2016 r., polski ustawodawca zasadniczo odmienił model kary ograniczenia wolności. I tak, ustawą o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy¹⁷, uchylił zmiany wprowadzone ustawą z dnia 20 lutego 2015 r., polegające na wykorzystaniu systemu dozoru elektronicznego jako formy wykonywania kary ograniczenia wolności¹⁸, przywracając jednocześnie możliwość wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, według przepisów Kodeksu karnego wykonawczego¹⁹. Natomiast ustawą o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw²⁰, uchylił zmiany wprowadzone ustawą z dnia 20 lutego 2015 r., pozwalające na elastyczne orzekanie obowiązków probacyjnych jako formy wykonywania kary ograniczenia wolności²¹, umożliwiając orzeczenie świadczenia pieniężnego wymienionego w art. 39 pkt 7 k.k. lub obowiązków, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2–7a k.k.²² – obok kary ograniczenia wolności. Z motywów ustawodawczych projektu o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy, wynika, że „doświadczenia płynące z funkcjonowania systemu dozoru elektronicznego

¹⁵ Szerzej na temat kształtowania się nowego zakresu normatywnego kary ograniczenia wolności zob. V. Konarska-Wrzosek, *W kwestii nowego kształtu kary ograniczenia wolności*, [w:] W. Górski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *op. cit.*, s. 176–184; R. Pelewicz, *System dozoru elektronicznego w projekcie nowelizacji Kodeksu karnego (zagadnienia wybrane)*, „Kwartalnik Krajowej Szkoły Sądownictwa i Prokuratury” 2014, z. spec. 13, s. 111–122.

¹⁶ Por. R. Giętkowski, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2015, s. 289–290.

¹⁷ Dz. U. z 31 marca 2016 r., poz. 428, dalej jako druga ustawa nowelizująca.

¹⁸ Na mocy art. 1 pkt 1 drugiej ustawy nowelizującej w art. 34 w § 1a d.k.k. uchylono pkt 2, a więc formę kary ograniczenia wolności, polegającą na „obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego”.

¹⁹ W zakresie wynikającym z treści art. 2 drugiej ustawy nowelizującej.

²⁰ Dz. U. z 1 kwietnia 2016 r., poz. 437, dalej jako trzecia ustawa nowelizująca.

²¹ Na mocy art. 7 pkt 1 drugiej ustawy nowelizującej w art. 34 w § 1a d.k.k. uchylono pkt 3, a więc formę kary ograniczenia wolności, polegającą na orzeczeniu „obowiązku, o którym mowa w art. 72 § 1 pkt 4–7a”.

²² Przez zakreśloną w art. 7 pkt 1 lit. b trzeciej ustawy nowelizującej zmianę treści § 3 w art. 34 d.k.k.: „§ 3. Wymierzając karę ograniczenia wolności, sąd może orzec świadczenie pieniężne wymienione w art. 39 pkt 7 lub obowiązki, o których mowa w art. 72 § 1 pkt 2–7a”.

po dniu 1 lipca 2015 r., jako formy wykonywania kary ograniczenia wolności, wskazują na diametralny spadek liczby osób objętych tym systemem. Reforma wprowadzona ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 396) przeniosła uprawnienia do sięgania po system dozorów elektronicznych z sądów penitencjarnych na sądy orzekające w sprawie, tj. decyzja o stosowaniu SDE została przeniesiona z etapów wykonywania kary na moment orzekania o karze. Zmiana ta okazała się w praktyce wysoce nieefektywna i przyniosła drastyczny spadek orzeczeń o wykonywaniu kary w systemie dozoru elektronicznego. Z tego względu dalsze stosowanie systemu dozoru elektronicznego na potrzeby wykonywania kary ograniczenia wolności może doprowadzić do zmarginalizowania tej instytucji w sferze polityki karnej²³.

W uzasadnieniu projektu nie przytoczono jednak żadnych argumentów, z których wynikałoby, że spadek stosowania dozoru elektronicznego nie jest, z jednej strony, naturalną konsekwencją reformy w zakresie systemu kar, a z drugiej – czy nie ma on charakteru przejściowego z uwagi na zmianę liczby wnoszonych do sądów aktów oskarżenia, oraz czy nie wynika on na przykład z trudności ze stosowaniem art. 14 ust. 1 pierwszej ustawy nowelizującej²⁴. W szczególności zbadania wymagał stosunek orzekanych kar pozbawienia i ograniczenia wolności w przypadku przestępstw, do których zastosowania miały nowe regulacje Kodeksu karnego, oraz przestępstw, do których stosuje się przepisy w brzmieniu sprzed 1 lipca 2015 r. Innymi słowy, należy określić, czy sądy faktycznie nie stosują kary ograniczenia wolności, trwając przy karze pozbawienia wolności²⁵. W tej sytuacji krytycznej analizie należy poddać koncepcję polegającą na wyeliminowaniu rozwiązań normatywnych umożliwiających orzekanie w wyroku skazującym kary ograniczenia wolności w formie „obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego” i „obowiązku, o którym mowa w art. 72 § 1 pkt 4–7a” k.k. Dokonywanie bowiem jakichkolwiek modyfikacji w płaszczyźnie legislacyjnej musi się wiązać z wykazaniem rzeczywistej i uzasadnionej potrzeby takiej interwencji prawodawczej²⁶. Sko-

²³ Zob. uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/1285BD484E265537C1257F4E003531E0/%24File/218.pdf> [dostęp 25.02.2016].

²⁴ Por. K. Mycka, T. Kozłowski, *Paradoksy polskiej polityki karnej, czyli jak zapełniamy więzienia, nadużywając środków probacji*, „Probacja” 2013, nr 2, s. 6.

²⁵ Zob. szerzej uwagi SN w „Opinia w sprawie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz ustawy – Kodeks karny wykonawczy” z dnia 17 lutego 2016 r. <http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/CE7613C1E549EABDC1257F5E00493AAD/%24File/218-001.pdf> [dostęp 25.02.2016].

²⁶ Por. J. Raglewski, *Referat na posiedzenie Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego dotyczący propozycji nowelizacyjnych Kodeksu karnego z 1997 r. w zakresie kar, środków karnych, środków probacyjnych, a także zagadnień związanych z wymiarem kary łącznej i zanikiem karania*, <http://bip.ms.gov.pl/pl/dzialalnosc/komisje-kodyfikacyjne/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego/komisja-kodyfikacyjna-prawa-karnego-2009-2013/konferencje/rok-2011/>, s. 2 [dostęp 25.02.2016 r.].

ro więc nie przedstawiono argumentów empirycznych, z których wynikałoby, że na przykład spadek stosowania kary ograniczenia wolności w formie dozoru elektronicznego nie jest z jednej strony naturalną konsekwencją reformy w zakresie systemu kar, z drugiej, że nie ma charakteru przejściowego z uwagi na zmianę liczby wnoszonych do sądów aktów oskarżenia, to brak na obecnym etapie podstaw do przyjęcia, iż rozwiązania normatywne kreujące karę ograniczenia wolności w formie dozoru elektronicznego okazały się w praktyce dysfunkcjonalne²⁷. W tej sytuacji odrzucenie koncepcji paralelnego funkcjonowania kary ograniczenia wolności w formie dozoru elektronicznego i kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego, wydaje się zupełnie niezrozumiałe i niekonsekwentne²⁸. W szerszym kontekście, uzasadniona jest konstatacja, że brak innego empirycznego uzasadnienia odrzucenia kary ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego oraz pomijanie instytucji aresztu domowego, jako jednego z rodzajów środków zapobiegawczych, winien dyskwalifikować wszelkie próby zmiany tych unormowań, zaś – jak już wielokrotnie sygnalizowano – rozwiązaniem tego problemu jest uczynienie z dozoru elektronicznego jeszcze jednej kary nieizolacyjnej²⁹ oraz formy wykonywania kary ograniczenia wolności nie zamiast, lecz obok wariantu wykonywania kary pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego³⁰.

Przedstawiony kontekst normatywny kształtowania się modelu kary ograniczenia wolności wymagał takiego wyeksponowania, gdyż właściwe posługiwanie się poszczególnymi instytucjami i instrumentami prawnymi będzie stanowić dla sądowych kuratorów zawodowych nie lada wyzwanie, i to przede wszystkim z punktu widzenia prawnego – tak na przykład treść art. 12b k.k.w. zobowiązuje kuratorów do analizy sytuacji prawnej sprawcy skazanego na karę ograniczenia wolności pod kątem, czy zachodzą warunki do wydania wyroku łącznego, a w razie pozytywnego ustalenia do niezwłocz-

²⁷ Choć nie ulega wątpliwości, że przyjęte w Kodeksie karnym wykonawczym rozwiązania normatywne w zakresie wykonywania kary ograniczenia wolności w systemie dozoru elektronicznego, w tym zwłaszcza związane z właściwością sądu i wielością zadań związanych z czynnościami wykonawczymi dla sądów i sądowych kuratorów zawodowych, pogłębiły niechęć i – tak jak w przypadku środka karnego zakazu wstępu na imprezę masową z zastosowaniem dozoru elektronicznego – kara ograniczenia wolności z zastosowaniem dozoru elektronicznego była orzekana szczątkowo i w wymiarze orzecznictwem nie stała się alternatywą dla krótkoterminowej kary pozbawienia wolności, a tym samym dla nadmiernej prizonizacji.

²⁸ Podkreślenia wymaga, że alternatywą dla kary bezwzględnej pozbawienia wolności nie stała się i kara pozbawienia wolności w systemie dozoru elektronicznego – tak na przykład: K. Mamak, *Funkcjonowanie dozoru elektronicznego w świetle badań aktowych*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2014, nr 3, <http://www.czpk.pl/2014/04/05/k-mamak-funkcjonowanie-dozoru-elektronicznego-w-swietle-badan-aktowych/> [dostęp 25.02.2016 r.].

²⁹ Tak też proponuje M. Melezini, *Polityka karna sądów powszechnych w okresie obowiązywania nowej kodyfikacji karnej*, [w:] A. Rzepliński, I. Rzeplińska, M. Niełaczna, P. Wiktorska (red.), *Pozbawienie wolności – funkcje i koszty. Księga Jubileuszowa Profesora Teodora Szymanowskiego*, Warszawa 2013, s. 354; G.B. Szczygieł, *Kary nieizolacyjne – kilka refleksji*, [w:] W. Górowski, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *op. cit.*, s. 345–346.

³⁰ Zob. na przykład R. Pelewicz, *System dozoru...*, s. 111 i n.

nego zawiadomienia o tym właściwego sądu, zaś z brzmienia art. 66 § 1 k.k.w. wynika obowiązek kuratora analizowania sytuacji prawnej sprawcy skazanego na karę ograniczenia wolności pod kątem istnienia przesłanek zmian formy wykonywania kary ograniczenia wolności oraz w przedmiocie wykonania kary zastępczej, a także zwolnienia od reszty kary ograniczenia wolności. Nie ulega bowiem wątpliwości, że kuratorzy realizować będą czynności związane z wykonywaniem kary ograniczenia wolności wynikające z co najmniej trzech reżimów czasowych, a świadomość, co do możliwych konsekwencji takiego stanu rzeczy, będzie miała fundamentalne znaczenie dla efektywnej i sprawnej realizacji przyznanych im przez ustawodawcę uprawnień i obowiązków, determinujących realizację normatywnych i społecznych celów kary ograniczenia wolności. Tak więc, kurator musi najpierw ustalić, czy wykonuje karę ograniczenia wolności orzeczoną przed dniem 1 lipca 2015 r., karę orzeczoną po tej dacie, ale przed 15 kwietnia 2016 r. i karę orzeczoną po tej dacie – i w zależności od poczynionych ustaleń odpowiednio modyfikować stosowane instytucje i instrumenty prawne. W tym kontekście, wielość i skala zmian normatywnych stawia sądowego kuratora zawodowego w gronie wysoko i specjalistycznie wykwalifikowanych prawników, gdyż efektywnej realizacji celów kary wymaga nie tylko podstawowej wiedzy prawniczej, ale przede wszystkim specjalistycznej wiedzy prawniczej z zakresu procedury karnej na etapie postępowania karnego wykonawczego, a w szczególności znajomości procesowej problematyki intertemporalnej w postępowaniu karnym wykonawczym³¹.

Odnosząc się współcześnie do kary ograniczenia wolności, należy zaakcentować nie tylko dynamikę zmian normatywnych, lecz także wyraźne rozszerzenie proceduralne oddziaływań resocjalizacyjnych. W konsekwencji, elementy konstytutywne kary nie wynikają dzisiaj wyłącznie z treści pierwotnego orzeczenia, zaś postępowanie wykonawcze staje się procesem stałego i konsekwentnego dopasowywania treści zastosowanej sankcji do ulegających przekształceniu w miarę postępów w oddziaływaniu na skazanym form i metod tego oddziaływania³². Rozbudowanie formuły wykonawczej musi być jednocześnie połączone z postulatem efektywnego wykonania kary ograniczenia wolności, co wymaga efektywnego organizowania i kontrolowania jej przebiegu, a normatywnie odpowiedzialnym za to podmiotem jest sądowy kurator zawodowy. Konieczne jest więc wskazanie na wstępie przepisów, które kreują uprawnienia i obowiązki są-

---

³¹ Taka intencja ustawodawcy wydaje się nie korelować z jego normatywnymi ustaleniami, co do istoty działalności służby kuratorskiej, gdyż zgodnie z treścią art. 5 ust. 1 pkt 4 ustawy o kuratorach sądowych, kuratorem zawodowym może zostać mianowany ten, kto między innymi ukończył wyższe studia magisterskie z zakresu nauk pedagogiczno-psychologicznych lub socjologicznych, a więc osoba, która nie posiada nawet podstawowego przygotowania prawniczego.

³² Por. szerzej, L. Bogunia, T. Kalisz, *W sprawie interpretacji art. 67 k.k.w. Rozważania o celach wykonywania kary pozbawienia wolności i kierunkach współczesnej polityki penitencjarnej* [w:] L. Bogunia (red.) *Nowa kodyfikacja prawa karnego*, t. 26, Wrocław 2010.

dowego kuratora zawodowego w postępowaniu wykonawczym, a z punktu widzenia tematyki niniejszego opracowania, przede wszystkim na etapie wykonywania kary ograniczenia wolności. W pierwszej kolejności odnotować trzeba, że proceduralną pozycję i zadania zawodowych kuratorów sądowych określa art. 2 pkt 7 k.k.w., który zalicza sądowych kuratorów zawodowych do organów postępowania wykonawczego o bardzo szerokich kompetencjach³³, a umieszczenie kuratora na siódmej pozycji wśród organów postępowania wykonawczego określa jego pozycję w procesie wykonywania kar i środków probacyjnych³⁴. Oznacza to, że w granicach określonych przepisami części szczególnej kodeksu karnego wykonawczego, może on wydawać polecenia innym organom zajmującym niższe pozycje w hierarchii określonej w art. 2 k.k.w., zaś organy postępowania wykonawczego, zajmujące wyższą pozycję w tej hierarchii mogą wydawać polecenia sądowym kuratorom zawodowym³⁵. W zakresie normatywnym dotyczącym kary ograniczenia wolności, to według brzmienia art. 55 § 2 k.k.w., sądowy kurator zawodowy wykonuje czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego tę karę, co wymaga wydawania przez kuratora decyzji. Nadzór nad wykonywaniem kary ograniczenia wolności oraz orzekanie w sprawach dotyczących wykonania tej kary, zgodnie z treścią art. 55 § 1 k.k.w. należą do sądu rejonowego, w którego okręgu kara jest lub ma być wykonywana³⁶. Brzmienie przepisów wykonawczych³⁷ uzasadnia takie odczytywanie treści art. 55 § 2 i 3 k.k.w., że kurator jest właściwym podmiotem do wykonania każdej formy kary ograniczenia wolności, a sąd właściwy do nadzoru nad wykonaniem kary ograniczenia wolności jest zobowiązany przesłać odpis lub wyciąg z każdego wyroku o skazaniu na karę ograniczenia wolności ze wzmianką o wykonalności właściwemu zespołowi kuratorskiej służby sądowej. Tak więc, sądowy kurator zawodowy, w zależności od daty wydania wyroku orzekającego karę ograniczenia wolno-

³³ Z. Hołda, K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, LEX on-line 2016, teza 5 do art. 2.

³⁴ K. Postulski, *Udział sądowego kuratora dla dorosłych w postępowaniu przed sądem*, „Probacja” 2010, nr 1, s. 5.

³⁵ Na temat ostatnich zmian ustawowych w zakresie uprawnień i obowiązków sądowych kuratorów zawodowych, określonych w kodeksie karnym wykonawczym zob. szerzej: R. Skręt, S. Stasiorowski, *Sądowy kurator zawodowy w świetle nowelizacji kodeksu karnego wykonawczego*, „Probacja” 2012, nr 2, s. 135–156.

³⁶ Warto także podkreślić, że na podstawie art. 2 pkt 2a k.k.w. do organów postępowania wykonawczego o bardzo szerokich kompetencjach należy zaliczyć referendarza sądowego, który z mocy art. 18a k.k.w. może w postępowaniu wykonawczym, także w zakresie dotyczącym wykonania kary ograniczenia wolności, wykonywać czynności zastrzeżone dla sądu lub sędziego. Wprowadzenie referendarza sądowego do postępowania karnego wykonawczego nastąpiło na mocy art. 8 trzeciej ustawy nowelizującej (Dz. U. z 2016 r., poz. 437).

³⁷ Zob. na przykład § 380 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 23 grudnia 2015 r. regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz. U. z 2015 r., poz. 2316 ze zm.): „W celu wykonania kary ograniczenia wolności sąd właściwy do nadzoru nad jej wykonaniem przesyła odpis lub wyciąg z wyroku ze wzmianką o wykonalności właściwemu zespołowi kuratorskiej służby sądowej”.

ści, wykonuje czynności związane z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania tejże kary oraz obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego tę karę, zarówno gdy chodzi o obowiązek wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne, obowiązek pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z zastosowaniem systemu dozoru elektronicznego, obowiązek, o którym mowa w art. 72 § 1 pkt 4–7a k.k., potrącanie od 10 do 25% wynagrodzenia za pracę w stosunku miesięcznym na cel społeczny wskazany przez sąd³⁸.

Zarówno Kodeks karny wykonawczy, jak i wydane na podstawie przewidzianych w jego treści delegacji ustawowych przepisy wykonawcze, nie są jedynymi aktami prawnymi regulującymi pozycję i zadania sądowych kuratorów zawodowych w procesie wykonywania orzeczeń³⁹. Pośrednio pozycję i zadania sądowych kuratorów w procesie wykonywania kary ograniczenia wolności określają także regulacje o charakterze ustrojowym. W pierwszej kolejności zawarty w ustawie z dnia 27 lipca 2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych⁴⁰ art. 147 § 2, który kreuje instytucję kuratora sądowego (kuratorzy rodzinni i kuratorzy dla dorosłych – stanowiący służbę kuratorską), jako organu pomocniczego, wykonującego określone zadania związane z wykonywaniem orzeczeń sądu o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym i profilaktycznym oraz inne czynności określone w przepisach szczególnych⁴¹. Status i funkcje kuratorów normuje ustawa z 27 lipca 2001 r. o kuratorach sądowych⁴², a także przepisy wykonawcze, jak na przykład Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 12 czerwca 2003 r. w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych⁴³, czy też Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 26 lutego 2013 r. w sprawie sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych⁴⁴.

Efektywna realizacja ustawowego celu kary ograniczenia wolności, którym z mocy art. 53 § 1 k.k.w. jest wzbudzenie w skazanym woli kształtowania jego społecznie pożądanых postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzega-

³⁸ Por. K. Dąbkiewicz, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, LEX on-line 2016, teza 6 do art. 55 k.k.w. http://lex.online.wolterskluwer.pl/WKPLOnline/index.rpc?#content.rpc--ASK--nro=201336812&wersja=-1-&localNroPart=587681115&reqId=1463046195262_1864107620&class=CONTENT&loc=4&full=1&hId=9 [dostęp 25.02.2016 r.].

³⁹ Szerzej na temat statusu kuratora w postępowaniu karnym wykonawczym zob. między innymi: J. Śpiewak, *Kurator sądowy w postępowaniu karnym wykonawczym*, Warszawa 1999; M. Pawlicka, *Kuratela sądowa w Polsce, Europie i świecie – historia i stan obecny*, Warszawa 2007; T. Jedynek, K. Stasiak, *Komentarz do ustawy o kuratorach sądowych*, Warszawa 2008; D. Wójcik (red.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010; B. Hołyst, E. Wojtera, *Bezpieczeństwo kuratorów sądowych w świetle badań ogólnopolskich*, Warszawa 2013.

⁴⁰ Dz. U. Nr 98, poz. 1070 ze zm.

⁴¹ Zob. T. Ereciński, J. Gudowski, J. Iwulski, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2010, s. 597.

⁴² Dz. U. Nr 98, poz. 1071, ze zm.

⁴³ T.j. Dz. U. z 2014 r., poz. 989.

⁴⁴ Dz. U. z 2013 r., poz. 335 ze zm.

nia porządku prawnego, to, jak widać, proces złożony, wymagający do uzyskania zakładanego efektu normatywnego zarówno zaangażowania i współdziałania różnorodnych organów wykonujących orzeczenia, jak i kojarzenia sił i środków pochodzących od wielu organów postępowania wykonawczego⁴⁵. Konstrukcja normatywna Kodeksu karnego wykonawczego, przede wszystkim w zakresie wynikającym z treści rozdziału IX „Kara ograniczenia wolności”, nie pozostawia jednak wątpliwości, że kluczową rolę w organizowaniu i kontrolowaniu wykonywania kary ograniczenia wolności pełni sądowy kurator zawodowy, który wykonując orzeczenie o karze zawsze musi kierować się ustawowym celem wykonania tej kary, określonym w art. 53 § 1 k.k.w. Celowi temu powinny być podporządkowane decyzje zawodowego kuratora sądowego, podejmowane w trakcie wykonywania kary ograniczenia wolności⁴⁶. Z uwagi na treść art. 55 § 2 *in fine* k.k.w., lista czynności i zadań sądowych kuratorów zawodowych, jakie ustawodawca nakreślił normatywami tegoż rozdziału, nie ma charakteru enumeratywnego⁴⁷. Powołany przepis zobowiązuje bowiem, by do czynności sądowego kuratora zawodowego związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego odbywającego tę karę, odpowiednio stosować przepisy o dozorze i kuratorze sądowym⁴⁸. Oznacza to odpowiednie stosowanie przepisów rozdziału XI, w zakresie odnoszącym się do praw i obowiązków kuratora sądowego i wykonywania dozoru. Ponieważ ustawodawca nie zawęży odpowiedniego stosowania przepisów o dozorze do odesłania podmiotowego, czy tylko przedmiotowego, ustalając w art. 55 § 2 *in fine* k.k.w., że „Przepisy o dozorze i kuratorze sądowym stosuje się odpowiednio”, to w realnych czynnościach zawodowego kuratora sądowego związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego, odpowiednie stosowanie nakazuje uwzględnienie ewentualnych różnic między instytucją kary ograniczenia wolności – przepis odsyłający, a instytucją dozoru – przepis odesłania⁴⁹, a więc uwzględnienie jedynie modyfikacji instytucjonalnych i to przede wszystkim w zakresie nomenklatury. W efekcie, mając na względzie konsekwencje odpowiedniego stosowania przepisów o dozorze i kuratorze sądowym, uzasadnione jest twierdzenie, że w ramach czynności związanych z organizowaniem

⁴⁵ S. Paweła, *Kodeks karny wykonawczy. Praktyczny komentarz*, Warszawa 1999, s. 15.

⁴⁶ Tak też M. Niewiadomska-Krawczyk, *Czynności zawodowego kuratora sądowego dla dorosłych związane z wykonywaniem kary ograniczenia wolności*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2014, nr 33, s. 160.

⁴⁷ Co do usystematyzowania podstawowych obowiązków sądowego kuratora zawodowego na podstawie przepisów „Rozdziału IX. Kara ograniczenia wolności”, zob. na przykład K. Postulski, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, LEX on-line 2016 [dostęp 25.02.2016 r.], teza 17 do art. 55 k.k.w.

⁴⁸ Na temat pojęcia „odpowiedniego” stosowania przepisów zob. na przykład: M. Świetlicka, „Odpowiednie” stosowanie Kodeksu postępowania karnego w sprawach o przestępstwa skarbowe i wykroczenia skarbowe, „Prokuratura i Prawo” 2006, nr 10.

⁴⁹ Por. L. Morawski, *Zasady wykładni praw*, wyd. 2, Toruń 2010, s. 244–245.

i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego (art. 55 § 2 *in principio* k.k.w.), niezależnie od orzeczonej przez sąd formy kary ograniczenia wolności i nawet wówczas, gdy skazany nie został oddany pod dozór, ustawodawca nakłada na kuratorów różne dodatkowe zadania i upoważnia ich do podejmowania decyzji⁵⁰, których dopiero – przynajmniej w założeniu ustawodawcy – kompleksowe wykonanie determinuje efektywną realizację ustawowych celów kary ograniczenia wolności, zobowiązując między innymi do:

- 1) ustalania grup ryzyka powrotu do przestępstwa w celu zapewnienia optymalnego oddziaływania na osoby oraz zastosowania właściwej metody kontroli tych osób (art. 169b § 1 k.k.w. w zw. z art. 55 § 2 *in fine* k.k.w.),
- 2) bezzwłocznego nawiązania kontaktu ze skazanym i poinformowania go o jego obowiązkach i uprawnieniach (art. 172 § 1 k.k.w. w zw. z art. 55 § 2 *in fine* k.k.w.),
- 3) składania sądowi okresowych sprawozdań z przebiegu kary ograniczenia wolności, w szczególności bezzwłocznego powiadomienia sądu o popełnieniu przez skazanego przestępstwa lub o innym rażącym naruszeniu przez niego porządku prawnego oraz przedkładania tych sprawozdań kierownikowi zespołu kuratorskiej służby sądowej, a następnie składania sądowi (art. 172 § 1 i 4 k.k.w. w zw. z art. 55 § 2 *in fine* k.k.w.),
- 4) w razie orzeczenia kary ograniczenia wolności za przestępstwo z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej, przesyłania jednostce Policji, właściwej dla miejsca stałego pobytu skazanego, informacji o skazaniu na karę ograniczenia wolności oraz o zakończeniu takiej kary w inny sposób niż na skutek upływu okresu jej wymiaru (art. 172 § 3 k.k.w. w zw. z art. 55 § 2 *in fine* k.k.w.),
- 5) organizowania i prowadzenia działań mających na celu pomoc skazanemu w społecznej readaptacji i zapobieżenie jego powrotowi do przestępstwa, a także polegających na kontroli przestrzegania przez skazanego nałożonych obowiązków ustanowionych przez sąd lub związanych z karą ograniczenia wolności (art. 173 § 3 k.k.w. w zw. z art. 55 § 2 *in fine* k.k.w.),
- 6) poddania skazanego badaniom na obecność w organizmie alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych, przy użyciu metod niewymagających badania laboratoryjnego, a także do przeprowadzenia takich badań (art. 173a § 1 k.k.w. w zw. z art. 55 § 2 *in fine* k.k.w.),
- 7) składania wniosków dotyczących wykonania kary ograniczenia wolności (art. 173a § 1 pkt 9 k.k.w.),

⁵⁰ S. Lelental, *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, Warszawa 2014, teza 5 do art. 55 k.k.w.

- 8) przeprowadzania na żądanie uprawnionych organów postępowania wykonawczego wywiadów środowiskowych (art. 173a § 1 pkt 13 k.k.w.),
- 9) wykonywania czynności związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności (art. 173a § 1 pkt 14 k.k.w.).

Wyliczenie aktywności kuratora w wykonywaniu kary ograniczenia wolności⁵¹ prowadzi do wniosku, że w ramach przyznanych przez ustawodawcę uprawnień i obowiązków sądowy kurator zawodowy występuje w wielu konfiguracjach podmiotowych postępowania karnego wykonawczego, jako strona postępowania wykonawczego, organ postępowania wykonawczego, doradca skazanego, obrońca skazanego, rzecznik skazanego, będąc jednocześnie administratorem i organizatorem wykonania przez skazanego kary ograniczenia wolności⁵². Do takiej wielowymiarowej roli kuratora w postępowaniu karnym wykonawczym, implikującej w założeniach normatywnych efektywne wykonywanie kary ograniczenia wolności, determinowanej również konsekwencjami odpowiedniego stosowania przepisów o dozorcze i kuratorze sądowym w ramach czynności związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego (art. 55 § 2 *in principio* k.k.w.), przekonuje także treść Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 lutego 2013 r. w sprawie sposobu wykonywania obowiązków i uprawnień przez kuratorów sądowych w sprawach karnych wykonawczych⁵³, zobowiązując sądowego kuratora zawodowego, między innymi do:

- 1) zaznajomienia się z aktami sprawy karnej i innymi niezbędnymi źródłami informacji o skazanym, a następnie załączenia do teczki dozoru odpisów znajdujących się w aktach danych osobopoznawczych skazanego, w tym wywiadów środowiskowych, opinii biegłych lekarzy psychiatrów, psychologów, seksuologów oraz specjalistów do spraw uzależnień (§ 8 pkt 1 ppkt 1),
- 2) zaznajomienia się z przebiegiem dotychczasowych kar ograniczenia wolności wykonywanych przez kuratorów dla dorosłych (§ 8 pkt 1 ppkt 2),
- 3) rozpoznania i zdiagnozowania sytuacji osobistej, rodzinnej i środowiskowej skazanego (§ 8 pkt 1 ppkt 4),
- 4) oceny i zdiagnozowania problemów, czynników i warunków, które sprzyjają bądź nie sprzyjają resocjalizacji i kontroli okresu wykonania kary (§ 8 pkt 1 ppkt 5),
- 5) oceny możliwości i metody rozwiązywania problemów, które nie sprzyjają resocjalizacji i kontroli okresu wykonania kary (§ 8 pkt 1 ppkt 6),

⁵¹ Zob. także P. Bachnat, *Podstawowe zadania kuratorów sądowych w ustawodawstwie polskim*, [w:] D. Wójcik (red.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010, s. 66–68.

⁵² Por. Z. Ostrihanska, *Diagnoza pracy kuratora sądowego*, [w:] T. Jedynek, K. Stasiak (red.), *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, Warszawa 2008, s. 34.

⁵³ Dz. U. z 2013 r., poz. 335 ze zm.

- 6) rozpoznania optymalnych metod kontroli skazanego i oddziaływania na skazanego i dokonania ich wyboru (§ 8 pkt 1 ppkt 7),
- 7) nawiązania kontaktu z rodziną i środowiskiem skazanego (§ 8 pkt 1 ppkt 8),
- 8) zasięgnięcia informacji o skazanym w placówkach oświatowych i oświatowowychowawczych – w przypadku pobierania nauki przez skazanego młodocianego (§ 8 pkt 1 ppkt 9),
- 9) w sprawie związanej z popełnieniem przestępstwa polegającego na użyciu przemocy lub groźby bezprawnej – nawiązania kontaktu z dzielnicowym z właściwej jednostki organizacyjnej Policji w celu wymiany informacji o skazanym, a także w celu ustalenia sposobów dalszej współpracy oraz form kontaktu (§ 8 pkt 1 ppkt 10),
- 10) składania sądowi nie rzadziej niż co 6 miesięcy sprawozdania z przebiegu kary ograniczenia wolności (§ 9 pkt 2),
- 11) ustalenia i przedstawienia w tymże sprawozdaniu (§ 9 pkt 3 ppkt 1–8):
  - warunków osobistych i bytowych skazanego oraz jego stosunku do dozoru i obowiązków okresu próby,
  - krótkiej informacji o przebiegu dotychczasowych dozorów i nadzorów,
  - diagnozy osobopoznawczej skazanego ze szczególnym uwzględnieniem określenia ryzyka jego powrotu do przestępstwa, w tym wniosku o zakwalifikowanie skazanego do danej grupy ryzyka,
  - diagnozy środowiskowej,
  - zamierzeń readaptacyjnych, w tym planu pracy ze skazanym,
  - metody prowadzenia dozoru i kontroli zachowania skazanego,
  - możliwości ich realizacji i przeszkód, które utrudniają tę realizację,
  - źródła informacji o skazanym i daty ich pozyskania.

W konsekwencji, także i w toku wykonywania kary ograniczenia wolności, zadania, jakie ustawodawca nakreślił sądowym kuratorom zawodowym w związku z wykonaniem tejże kary, zamykają się już nie tylko w trzech⁵⁴, ale co najmniej w czterech podstawowych funkcjach, określających pozycję sądowego kuratora zawodowego wśród podmiotów postępowania wykonawczego:

- funkcji jurydycznej, polegającej na permanentnej analizie uzyskiwanej i posiadanej dokumentacji, w kontekście zaistnienia przesłanek do zastosowania wykreowanych przez ustawodawcę instrumentów i instytucji prawnych, jak na przykład czy zachodzą warunki do wydania wyroku łącznego lub warunki do orzeczenia w przedmiocie zmian w sposobie formy wykonywania kary ograniczenia wolności,

⁵⁴ Por. Z. Hołda, K. Postulski, *op. cit.*, s. 579.

- funkcji wykonawczej, polegającej na wykonywaniu w granicach posiadanych kompetencji orzeczonych środków probacyjnych,
- funkcji diagnostycznej, polegającej na zbieraniu danych osobopoznawczych i środowiskowych niezbędnych do właściwego kierowania skazanym podczas odbywania kary ograniczenia wolności, w tym prawidłowego rozstrzygnięcia przez sąd, sędziego czy referendarza sądowego,
- funkcji doradczej, polegającej na reprezentowaniu interesów skazanego wobec sądu, sędziego czy referendarza sądowego.

Powierzenie sądowemu kuratorowi zawodowemu tak istotnych zadań w toku wykonywania przez skazanego kary ograniczenia wolności określa jednocześnie status sądowego kuratora zawodowego w procesie wykonywania tejże kary. W tak skonstruowanej rzeczywistości normatywnej sądowy kurator zawodowy występuje w wielu rolach, uczestniczy w wielopodmiotowej i wielopłaszczyznowej konfiguracji proceduralnej w czasie odbywania przez skazanego kary ograniczenia wolności. Nie tylko przekonuje organy postępowania wykonawczego, w tym przede wszystkim sąd, co do dalszego biegu kary, ale także wpływa prawnie i rzeczowo na decyzje organów postępowania wykonawczego, w tym także na decyzje sądu. Nie tylko przekonuje w sądzie instytucjonalnym (posiadając wiedzę nabytą bezpośrednio w procesie resocjalizacji skazanych), ale także i poza sądem, doradzając skazanemu i podmiotom współpracującym przy wykonywaniu kary ograniczenia wolności, a więc na przykład podmiotom, w których skazani mają świadczyć nieodpłatną kontrolowaną pracę na cele społeczne (arg. z art. 34 § 1a pkt 2 k.k.), czy zakładom pracy, w których skazani są zatrudnieni (arg. z art. 34 § 1a pkt k k.k.). Współdziała razem z profesjonalistami z innych dziedzin (np. psychologami, pedagogami, psychiatrami, terapeutami, pracownikami samorządowymi) albo obok nich. Umiejętności sądowego kuratora zawodowego powinny być więc kompatybilne z umiejętnościami podmiotów i organów, z którymi współpracuje przy realizacji celów kary ograniczenia wolności. To kuratorzy stanowią zatem podstawowe źródło inspiracji do podejmowania przez sąd i sędziego (referendarza sądowego) decyzji w przedmiocie realizacji celów kary ograniczenia wolności. Kurator musi pamiętać, że głównym celem czynności podejmowanych w ramach organizowania i prowadzenia działań, mających na celu pomoc w społecznej readaptacji skazanego, jest obniżanie przestępczości osób, które weszły w konflikt z prawem i które dostały swoją szansę wykonania kary ograniczenia wolności, zaś wszelkie inne cele, funkcje i działania, takie jak resocjalizacja, wychowywanie, kontrola, monitoring i różne formy oddziaływania, są tylko środkiem do osiągnięcia tego celu⁵⁵. Tak więc, tradycyjny, społecznie odbierany punkt widzenia ustawiający sądowego kuratora zawodowego jedynie w roli procesowego łącznika skazane-

⁵⁵ Por. K. Mycka, T. Kozłowski, *op. cit.*, s. 31.

go z sądem musi ustąpić nowej perspektywie – sądowy kurator zawodowy to także aktywny i kreatywny uczestnik postępowania karnego wykonawczego, jako niezbędny element efektywnej realizacji celów kary ograniczenia wolności.

Pozycja zawodowego kuratora sądowego w strukturze polskiego wymiaru sprawiedliwości została normatywnie kolejny raz istotnie wzmocniona⁵⁶. Co najistotniejsze, przede wszystkim w prawo podejmowania samodzielnych decyzji procesowych, stanowiąc istotne wzmocnienie statusu kuratora w ramach prowadzonej działalności zmierzającej do readaptacji społecznej sprawców przestępstw w warunkach wolnościowych⁵⁷. W kontekście powyższych rozważań uzasadniona jest konstatacja, że sprostanie normatywnym wymaganiom ustawodawcy realnego wzbudzenia w skazanym woli kształtowania jego społecznie pożądaných postaw, w szczególności poczucia odpowiedzialności oraz potrzeby przestrzegania porządku prawnego, wymaga od kuratorów efektywnego organizowania i kontrolowania wykonywania kary ograniczenia wolności oraz obowiązków nałożonych na skazanego. Takie postrzeganie roli sądowego kuratora zawodowego w wykonaniu kary ograniczenia wolności wymaga rozważenia dokonania nowej konceptualizacji zakresu ich koniecznych kwalifikacji, uwzględniając w ich ramach znacznie szerszej umiejętności prawnicze, psychologiczne, pedagogiczne, czy komunikacyjne.

Wyrazić należy jednocześnie poważną obawę, co do zasadności tak znaczącego rozproszenia umiejętności i czynności sądowego kuratora zawodowego, a tym samym, co do zasadności takiego rozproszenia obciążenia zadaniami organizacyjnymi, kontrolnymi, prawnymi, probacyjnymi, wychowawczymi i resocjalizacyjnymi. Obawa taka jest zwłaszcza istotna z punktu widzenia rzetelności, sprawności i skuteczności działań sądowych kuratorów zawodowych, podejmowanych w postępowaniu karnym wykonawczym, realizujących cele kary ograniczenia wolności. Zaprezentowane normatywy, regulujące postępowanie wykonawcze w zakresie kary ograniczenia wolności nadmiernie obciążają sądowych kuratorów zawodowych zbyt dużą liczbą obowiązków, co wpływa negatywnie na ich podstawową działalność, jaką z uwagi na treść art. 169a § 2 pkt 2 k.k.w., art. 171 § 2 k.k.w. i art. 173 § 1 *in principio* k.k.w. w zw. z art. 55 § 2 *in fine* k.k.w., jest organizowanie i prowadzenie działań mających na celu pomoc w społecznej readaptacji skazanego, a kontrola ścisłego wykonywania przez skazanego nałożonych na niego obowiązków i poleceń ma na celu wychowawcze oddziaływanie i zapobieganie powrotowi do przestępstwa. Obawa taka jest tym bardziej uzasadniona, że wzrost liczby kuratorów zawodowych nie przekłada się bezpośredniego na wzrost efektywności ich działań. Za uzasadnienie ostatniej konstatacji niech posłuży zarówno bardzo wysoka

⁵⁶ R. Skręt, S. Stasiorowski, *op. cit.*, s. 155.

⁵⁷ Obszernie na temat kodeksowych zadań kuratora zob. K. Postulski, *Nowe zadania sądowych kuratorów zawodowych po zmianach przepisów kodeksu karnego wykonawczego*, [w:] A. Rzepliński, I. Rzeplińska, M. Niełaczná, P. Wiktorska (red.), *op. cit.*, s. 871 i n.

liczba zarządzeń wykonania kary warunkowo zawieszanej, jako wyraz nieskuteczności środka probacyjnego, jak i wyniki badań naukowych, wskazujące na wysoki procent powrotności do przestępstwa osób poddanych oddziaływaniu kuratora sądowego⁵⁸.

Przedstawione rozważania powinny stanowić impuls do namysłu polskiego ustawodawcy, że efektywne stosowanie instrumentów reakcji karnej związanych z karą ograniczenia wolności wymaga normatywnej i organizacyjnej zmiany pozycji sądowych kuratorów zawodowych na tle regulacji Kodeksu karnego wykonawczego. Głównie przez odciążenie kuratorów od zadań i czynności o charakterze prawnym, administracyjnym, czy organizacyjnym na rzecz wyeksponowania i skoncentrowania (pozostawienia) ich aktywności na zadaniach o charakterze probacyjnym, wychowawczym i resocjalizacyjnym. Tak jak określa to ustawa o kuratorach sądowych, określając w art. 1 charakter zadań sądowych kuratorów zawodowych, jako wychowawczo-resocjalizacyjny, diagnostyczny, profilaktyczny i kontrolny. W ten sposób ustawodawca „dokonał jakby «wyłączenia przed nawias» charakterystycznych rysów znamionujących owe zadania, a przez to także wyraźnie określił funkcję służby kuratorskiej w wymiarze sprawiedliwości. Jest to, z jednej strony, dostarczenie sądowi wiedzy o osobie, jej środowisku i zaburzeniach w jej społecznym funkcjonowaniu, koniecznej do wydania adekwatnego orzeczenia. Z drugiej zaś strony – jest to pomoc podopiecznym sądu, czyli osobom, do których odnosi się orzeczenie, w wytworzeniu lub odtworzeniu prawidłowych mechanizmów funkcjonowania społecznego, zgodnie z ogólnie przyjętymi i obowiązującymi normami życia społecznego”⁵⁹. Jeżeli więc ustawodawca zakłada znaczące zwiększenie orzekania wolnościowych instrumentów reakcji prawnokarnej na popełniony czyn zabroniony i wymaga w tym zakresie od sądowego kuratora zawodowego efektywnego wykonywania zadań probacyjnych i działalności wychowawczej oraz nieustannego monitorowania procesu resocjalizacji skazanego, to sprawne, a tym samym i efektywne realizowanie celów kary wymaga obdarzenia kuratorów jeszcze większym zaufaniem normatywnym i poszerzenia zakresu kompetencji decyzyjnej w toku wykonywania kary, z jednoczesnym ograniczeniem do minimum ingerencji sądów w to postępowanie, na przykład przez przesunięcie na kuratorów kompetencji decyzyjnych zastrzeżonych dla sądów w treści art. 63a § 1 k.k.w. i 63b § 1 k.k.w. Tym bardziej że przy

---

⁵⁸ Zob. K. Buczkowski, B. Czarnecka-Działuk, K. Drapała, M. Marczewski, P. Ostaszewski, A. Więcek-Duranska, D. Wójcik, *Wyniki analizy dozoru kuratora orzeczonego przy warunkowym zawieszeniu kary pozbawienia wolności – na podstawie akt wykonawczych* [w:] D. Wójcik (red.), *Kuratela sądowa. Sukcesy i porażki*, Warszawa 2010, s. 256 i n.

⁵⁹ T. Jedynek, *Zadania kuratorów sądowych*, [w:] T. Jedynek (red.), K. Stasiak (red.), H.A. Haak, T. Szymanowski, Z. Ostrianska, N. Górka, M. Kokorzecka-Piber, W. Liszke, A. Martuszewicz, A. Rzepniewski, Ł. Kwadrans, *Zarys metodyki pracy kuratora sądowego*, LexisNexis 2014, <http://lex.online.wolterskluwer.pl/WKPLOnline/index.rpc?#content.rpc--ASK--nro=151230064&class=HTML&loc=4&full=1&Id=8> [dostęp 10.05.2016].

obecnej mnogości i złożoności struktur społecznych, wzrasta rola kooperacji i konsensualnych form regulowania stosunków społecznych i prawnych (rozwiązywania konfliktów), zaś prawo z instrumentu oddziaływania państwa na społeczeństwo przekształca się w instrument działania indywidualnych podmiotów społecznych, zapewniający im swobodę, pewność i bezpieczeństwo stosunków współpracy. Jeżeli więc kara ograniczenia wolności ma być głównie instytucją resocjalizacyjną, to niezbędne są umiejętności wykraczające poza znajomość przepisów kodeksowych, czyli umiejętności, którymi jak już wcześniej scharakteryzowano normatywnie rzecz ujmując (jako normatywny nakaz), powinien dysponować sądowy kurator zawodowy, czyniący karę ograniczenia wolności, między innymi przez aktywność wychowawczą, narzędziem kreatywnej i społecznie akceptowalnej formy oddziaływania na skazanych.

Paradoksalnie, w świetle zaprezentowanych rozważań, nie powinno już jednak budzić wątpliwości, że dalsze rozszerzanie zadań zawodowych kuratorów sądowych, między innymi przez jednoczesne powierzenie im dodatkowych zadań związanych z organizowaniem i kontrolowaniem wykonywania kary ograniczenia wolności oraz nałożonych obowiązków, jako dodatkowo sprzeczne z zapisami powołanego art. 1 ustawy o kuratorach sądowych, doprowadzi (doprowadziło?) do niewydolności służby kuratorskiej w tym zakresie, a tym samym do nieefektywnej realizacji celów stosowanych przez sądy wolnościowych instrumentów reakcji karnej, w tym przede wszystkim kary ograniczenia wolności. Otwarcie polskiego prawa na prawo międzynarodowe praw człowieka i kontakty międzynarodowe z przedstawicielami służby kuratorskiej innych państw, na przykład państw członkowskich Unii Europejskiej, czyni ten postulat jeszcze aktualniejszym.

